

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ

Σημειωματάρια

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Μάρτιος 1951 – Δεκέμβριος 1959

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΚΙΤΣΟΥ-ΔΟΥΓΕ • ΜΑΡΙΑ ΚΑΣΑΜΠΑΛΟΓΛΟΥ-ROBLIN

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ

Σημειωματάρια

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Μάρτιος 1951 – Δεκέμβριος 1959

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

RAYMOND GAY-CROSIER

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΚΙΤΣΟΥ-DOUGÉ

ΜΑΡΙΑ ΚΑΣΑΜΠΑΛΟΓΛΟΥ-ROBLIN

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Λογοτεχνικά δοκίμια

Αλμπέρ Καμύ, Σημειωματάρια

Βιβλίο τρίτο. Μάρτιος 1951 – Δεκέμβριος 1959

Albert Camus, *Carnets III. Mars 1951– décembre 1959*

Μετάφραση: Νίκη Καρακίτσου-Dougé, Μαρία Κασαμπαλόγλου-Roblin

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Copyright© φωτογραφίας εξωφύλλου, M. Litran/Paris Match

via Getty Images / Ideal Image

Copyright© Éditions Gallimard, Paris, 1989 et 2013

All rights reserved

Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2018

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Δεκέμβριος 2022

ΚΕΤ Β913 ΚΕΠ 780/22

ISBN 978-618-07-0152-4

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.400.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Περιεχόμενα

Σημείωμα του Εκδότη	9
ΤΕΤΡΑΔΙΟ VII, Μάρτιος 1951 - Ιούλιος 1954	13
ΤΕΤΡΑΔΙΟ VIII, Αύγουστος 1954 - Ιούλιος 1958	155
ΤΕΤΡΑΔΙΟ IX, Ιούλιος 1958 - Δεκέμβριος 1959	309
Παράρτημα	
Πρόχειρα επιστολών που ο Αλμπέρ Καμύ είχε επισυνάψει στο τετράδιο VIII	355
Σημειώσεις	367
Γενικό ευρετήριο	385

Σημείωμα του εκδότη

Από το 1935 ως τον θάνατό του, ο Αλμπέρ Καμύ κρατούσε σημειώσεις στα *Τετράδιά* του, όπως τα αποκαλούσε. Για να μη δημιουργηθεί σύγχυση με τα *Τετράδια* Αλμπέρ Καμύ, οι πρώτοι εκδότες επέλεξαν να τα ονομάσουν *Σημειωματάρια*, τίτλο που κρατήσαμε και εμείς εδώ. Η έκδοσή μας αναπαράγει το κείμενο της Βιβλιοθήκης της Πλειάδας, το οποίο στηρίζεται, για τα Τετράδια VII και IX του παρόντος τόμου, στο δακτυλογραφημένο κείμενο που επιμελήθηκε ο ίδιος ο συγγραφέας, και για το Τετράδιο VIII στο χειρόγραφό του. Τα αποσιωπητικά αντικαθιστούν λέξεις δυσανάγνωστες ή κάποια πολύ σπάνια αποσπάσματα που αφαιρέθηκαν από τους πρώτους εκδότες για να προστατέψουν την ταυτότητα προσώπων που ήταν ακόμη εν ζωή.

Οι σημειώσεις στο τέλος του τόμου αποτελούν επιλογή από το κείμενο της Πλειάδας, στο οποίο παραπέμπουμε όσους αναγνώστες θα ήθελαν να εμβαθύνουν τις

γνώσεις τους γύρω από το έργο του Αλμπέρ Καμύ. Οι σημειώσεις που δανειστήκαμε από τον Ροζέ Γκρενιέ ή τον Ροζέ Κιγιά υποδηλώνονται με τα αρχικά των συγγραφέων τους μέσα σε παρενθέσεις. Όλες οι υπόλοιπες σημειώσεις ανήκουν στον Ρεμόν Γκε-Κροζιέ.

ΤΕΤΡΑΔΙΟ VII
Μάρτιος 1951 – Ιούλιος 1954

*Αυτός που επινόησε κάτι το μεγάλο
θα πρέπει επίσης και να το ζήσει.*

ΝΙΤΣΕ

Εισαγωγή στο «Η Κ. και η Α.»¹.

« ...τότε λοιπόν άρχισα να αγαπώ την τέχνη αυτού του βίαιου πάθους που η ηλικία, αντί να το κατασιγάξει, το κατέστησε όλο και πιο απαιτητικό... Τούτη η αρρώστια πρόσθετε κι άλλα εμπόδια, και μάλιστα ανυπέρβλητα, σ' εκείνα που ήδη είχα. Αλλά ευνοούσε τελικά την ελευθερία των συναισθημάτων, τη μικρή απόσταση από τα ανθρώπινα ενδιαφέροντα που με προφύλασσε πάντα από την πίκρα και τη μνησικακία. Από τότε που ζω στο Παρίσι, ξέρω ότι αυτό το προνόμιο (γιατί για κάτι τέτοιο πρόκειται) είναι βασιλικό. Είναι γεγονός ότι το εκμεταλλεύτηκα άνευ περιορισμών. Σαν συγγραφέας, άρχισα να ζω σε ένα κλίμα θαυμασμού, πράγμα που, κατά μία άποψη, είναι ο επίγειος παράδεισος. Σαν άνθρωπος, δεν κατεύθυνα ποτέ τα πάθη μου "ενάντια" σε κάποιον. Στρέφονταν πάντα σε καλύτερους ή σε πιο σπουδαίους από εμένα».

*

Παραφροσύνη του 20ού αιώνα: πνεύματα τελείως διαφορετικά συγχέουν την αγάπη του απόλυτου και την αγάπη της λογικής. Ο Παραίιν και ο Αραγκόν.

*

11 Ιουνίου 1951. Επιστολή της Ρεζίν Ζινιέ² που μου αναγγέλλει την αυτοκτονία της.

*

Ο δημιουργός. Πλούτισε με τα βιβλία του. Δεν τον ικανοποιούν όμως, και αποφασίζει να γράψει το μεγάλο του έργο. Μόνο αυτό γράφει και ξαναγράφει ασταμάτητα. Και σιγά σιγά, η δυσχέρεια και, στη συνέχεια, η μιζέρια εγκαθίστανται στο σπίτι του. Όλα γκρεμίζονται, ενώ εκείνος βιώνει μια τρομακτική ευτυχία. Τα παιδιά είναι άρρωστα, πρέπει να νοικιάσουν το διαμέρισμα, να ζήσουν σε ένα μόνο δωμάτιο. Εκείνος γράφει, η γυναίκα του καταντά νευρασθενική. Τα χρόνια περνούν κι αυτός συνεχίζει, χωρίς να ενδιαφέρεται για τίποτα. Τα παιδιά φεύγουν. Τη μέρα που η γυναίκα του πεθαίνει στο νοσοκομείο, βάζει τελεία και παύλα στο έργο του, κι εκείνος που του αναγγέλλει το κακό νέο τον ακούει απλά να λέει: «Επιτέλους!».

*

Μυθιστόρημα. «Ο θάνατός του υπήρξε ελάχιστα μυθιστορηματικός. Τους έβαλαν δώδεκα σε ένα κελί που ήταν για δύο. Ασφυκτιούσε και έπαθε συγκοπή. Πέθανε στριμωγμένος πάνω στον γλιτσιασμένο τοίχο, ενώ οι άλλοι του γύριζαν την πλάτη, καθώς είχαν στραφεί προς το παράθυρο.

*

N.R.F.* Περίεργο περιβάλλον, που λειτουργεί δημιουργώντας συγγραφείς και όπου, παρ' όλα αυτά, η χαρά της γραφής και της δημιουργίας χάνεται.

*

Σ' αυτήν, η ευτυχία απαιτούσε τα πάντα, ακόμη και τον θάνατο.

*

Η φυσικότητα δεν είναι μια αρετή που την έχουμε: την αποκτούμε.

*

Απάντηση στην ερώτηση για τις δέκα λέξεις που προτιμώ: «Ο κόσμος, ο πόνος, η γη, η μητέρα, οι άνθρωποι, η έρημος, η τιμή, η μιζέρια, το καλοκαίρι, η θάλασσα».

* Nouvelle Revue Française: Νέα Γαλλική Επιθεώρηση. (Σ.τ.Μ.)

*

Η αιώνια φωνή: Δήμητρα, Ναυσικά, Ευρυδίκη, Πασιφάη, Πηνελόπη, Ελένη, Περσεφόνη.

*

Ω φως! Είναι η κραυγή εκείνων που στις ελληνικές τραγωδίες ρίχτηκαν μπροστά στον θάνατο ή σε ένα τρομερό πεπρωμένο.

*

Ο άνθρωπος του 1950: συνουσιαζόταν και διάβαζε εφημερίδες.

*

Έχω πάντα την εντύπωση ότι βρίσκομαι στο πέλαγος: υπό απειλή, στην καρδιά μιας πλήρους ευτυχίας.

*

Ο Γκρενιέ ή ο υποκρινόμενος: Καθώς δεν πιστεύει παρά σε ό,τι δεν ανήκει σε τούτο τον κόσμο, προσποιείται ότι ζει στην πραγματικότητα. Παίζει το παιχνίδι αλλά επιδεικτικά. Τόσο καλά που δεν πιστεύουμε πως το παίζει. Υποκρίνεται δυο φορές. Και μια ακόμη φορά, ένα μέρος του εαυτού του είναι πραγματικά αφοσιωμένο στη σάρκα, στις ηδονές, στην ισχύ.

*

Η αποδοχή αυτού που είναι, αποτελεί σημάδι ισχύος; Όχι, εκεί ακριβώς βρίσκεται η δουλεία. Αλλά η αποδοχή αυτού που υπήρξε. Προς το παρόν, ο αγώνας.

*

Η αλήθεια δεν είναι αρετή αλλά πάθος. Γι' αυτό και δεν είναι ποτέ φιλεύσπλαχνη.

*

Γλωσσικά τικ της Μ...: Και όλα — Σε όλα και για όλα — Τόσα κι άλλα τόσα... — Ξέρετε, ε, ξέρετε... — Δεν τη βρήκα ενδιαφέρουσα — Αμφιβάλλει για όλο τον κόσμο, οπότε αυτό καταντά ενοχλητικό. Να το πω! Πρέπει να το δεις για να το πιστέψεις — Είναι μοναδικό — Όταν ήρθε η στιγμή να χειρουργηθεί... — Σκόρπια μαχαιροπίρουνα (παράταιρα) — Ήταν για να πει, ε λοιπόν να, σε βάζω να πληρώσεις — Θυμήσου, ξέρεις, εκείνη είχε κομψότητα — Και τα λοιπά και τα λοιπά — Έτσι λοιπόν... — Κάνεις τον ξύπνιο (στον άντρα της που βγαίνει έξω χωρίς πουλόβερ).

*

Id. Η Αυγούστα, στην οποία ένας στρατιώτης, ο αναδεξιμιάς της του πολέμου, εκφράζει την ευγνωμοσύνη του με αυτά τα λόγια: «Κυρία Πελλερέν, για μένα ήσασταν

χειρότερη και από μητέρα». Εκείνη διηγείται τον βομβαρδισμό της Νάντης, που τη βρήκε ξαφνικά στους δρόμους και κατέφυγε με μια φίλη της κάτω από μια πόρτα. «Φορούσα μια γούνα ρενάρ και ένα καινούργιο σύνολο. Όταν τελείωσε το κακό, βρέθηκα με την κομπινεζόν». Η φίλη χάνεται κάτω από τα ερείπια. «Την τράβηξα από τα μαλλιά. Της είχε μείνει μόνο ένα δάχτυλο...» «Και σ' αυτό το διάστημα, ο άντρας μου ζούσε τον ιδανικό έρωτα, δεν ανησυχούσε αν είχα καταφέρει να βγω από τα συντρίμμια... Την παραμονή είχα φτιάξει την ταυτότητά μου. Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, είχα γράψει ουδέν, την επομένη, το πρόσωπό μου ήταν σε κακό χάλι».

*

Ένας πιστός από την εκκλησία των Βαπτιστών που περνά πενήντα μέρες και πενήντα νύχτες σε ένα σκοτεινό μπουντρούμι στο Μπούχενβαλντ. «Όταν βγήκα, το στρατόπεδο συγκέντρωσης μου φάνηκε τόσο όμορφο όσο και η ελευθερία».

*

«Παραμένουν ένα μόνο πλάσμα όσοι επιλέγουν με δική τους απόφαση τον χωρισμό, τη στιγμή ακριβώς που το θέλουν». Χέλντερλιν. Ο θάνατος του Εμπεδοκλή.

Id. «Αλλά εσύ, εσύ έχεις γεννηθεί για μια διαυγή μέρα».

Id. «Μπροστά του, μέσα από μια χαρούμενη ώρα θανάτου, σε μια ιερή μέρα, αποκαλύφθηκε το θείο».

*

Φταίνε οι φρικαλεότητες του ναυάρχου Κόλτσακ, οι οποίες, σύμφωνα με τον Βικτόρ Σερζ³, ευνόησαν στο Ρωσικό Κ.Κ. τους Τσεκιστές* εις βάρος όλων εκείνων που ζητούσαν περισσότερη ανθρωπιά.

*

1920. Κατάργηση της θανατικής ποινής. Στη διάρκεια της νύχτας πριν από τη δημοσίευση του διατάγματος, οι Τσεκιστές σφαγιάζουν τους φυλακισμένους. Η συγκεκριμένη ποινή εξάλλου καθιερώθηκε ξανά μερικούς μήνες αργότερα. Γκόρκι: «Πότε θα σταματήσουμε να σκοτώνουμε και να σφάζουμε;».

*

Βικτόρ Σερζ. «Όλα όσα έγιναν στην ΕΣΣΔ, θα είχαν γίνει πολύ καλύτερα από μια Σοβιετική Δημοκρατία».

*

Εισαγωγή στο *Η Κ. και η Α.*⁴. Ο θείος μου, «οπαδός του Βολταίρου, όπως συνηθιζόταν στην εποχή του, εκδηλώνει την πιο ωμή περιφρόνηση για τους ανθρώπους γενικά, και ειδικότερα για τους αστούς πελάτες του.

* Μέλη της Τσεκά, της πρώτης πολιτικής αστυνομίας του σοβιετικού καθεστώτος (1917-1922). (Σ.τ.Μ.)

Είχε σπινθηροβόλο πνεύμα για τη σάτιρα και το ανάθεμα. Είχε επίσης προσωπικότητα, και κάνοντας παρέα μαζί του έγινα δύσκολος. Τώρα που πέθανε, μου λείπει στο Παρίσι κάθε φορά που τον σκέφτομαι».

*

Πώς ο σοσιαλισμός του 20ού αιώνα εξαπλώνεται με τον πόλεμο: Ο πόλεμος του '14 εκτινάσσει στα ύψη την Επανάσταση του '17. Ξένος πόλεμος προστιθέμενος στον εμφύλιο πόλεμο στην Κίνα φέρνει τον Μάο Τσε-τούνγκ – το 1939 σοβιετοποιεί την πολωνική Ουκρανία και τη Λευκορωσία, τα κράτη της Βαλτικής και τη Βεσσαραβία. Ο πόλεμος του 1941-45 φέρνει τη Ρωσία μέχρι τον ποταμό Έλβα. Ο πόλεμος ενάντια στην Ιαπωνία τής δίνει τη Σαχαλίνη, τα νησιά Κουρίλεις, τη Βόρεια Κορέα. Βλέπε επίσης τη Φινλανδία και τη Νότια Κορέα.

*

Μυθιστορηματικό πρόσωπο. Ραβανέλ⁵. Καθαρή νόηση. Δογιστική της τρομοκρατίας. Κοσμική ανία. Μαχητική δράση. Αστυνομία. Εισαγγελέας. Βλέπε πιο πάνω διήγημα εισαγγελέας⁶.

*

Πρέπει να θέσεις τις αρχές σου στην υπηρεσία των σπουδαίων πραγμάτων. Για τα μικρά, η φιλευσπλαχνία αρκεί.

*

Οι κοινωνικές και ρεαλιστικές θέσεις σου επιτρέπουν να αποφασίζεις και να περιφρονείς. Οι άλλες σε υποχρεώνουν να καταλάβεις. Εξού και το γόητρο που ασκούν οι πρώτες στους διανοούμενους.

*

Δουλεύουμε στην εποχή μας χωρίς την ελπίδα πραγματικής ανταμοιβής. Εκείνοι δουλεύουν θαρραλέα για την προσωπική τους αιωνιότητα.

*

Ό,τι και αν ισχυρίζεται, ο αιώνας αναζητά μια κάποια αριστοκρατία. Δεν βλέπει πως γι' αυτό πρέπει να απαρνηθεί τον σκοπό που είχε καθορίσει ο ίδιος ως προτεραιότητα: την άνεση. Δεν υπάρχει αριστοκρατία παρά μόνο στη θυσία. Ο αριστοκράτης είναι αρχικά αυτός που δίνει χωρίς να παίρνει, αυτός που αναλαμβάνει υποχρεώσεις. Το Παλαιό Καθεστώς έφτασε στο τέλος του γιατί το ξέχασε αυτό.

*

Ουάιλντ⁷. Θέλησε να τοποθετήσει την τέχνη υπεράνω όλων. Αλλά το μεγαλείο της τέχνης δεν είναι να αιωρείται υπεράνω όλων. Αντίθετα, το μεγαλείο της είναι να αναμειγνύεται με όλα. Ο Ουάιλντ το κατάλαβε τελι-

κά χάρη στον πόνο. Αλλά η ενοχή αυτής της εποχής είναι ότι χρειάζεται πάντα ο πόνος και η δουλεία για να διακρίνει μια αλήθεια που βρίσκεται επίσης και στην ευτυχία, όταν η καρδιά την αξίζει. Δουλικός αιώνας.

*

Id. Δεν υπάρχει ένα ταλέντο για ζωή και ένα άλλο για δημιουργία. Το ίδιο φτάνει και για τα δύο. Και μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι το ταλέντο που κατάφερε να δημιουργήσει μόνο ένα τεχνητό έργο δεν θα μπορούσε να αντέξει παρά μια επιπόλαιη ζωή.

*

Μυθιστόρημα. Η Σ. και το λουλουδάτο φόρεμά της. Τα βραδινά λιβάδια. Το φως που πέφτει λοξά.

*

Ξεκίνησα από έργα όπου ο χρόνος ήταν ανύπαρκτος. Σιγά σιγά ξαναβρήκα την πηγή του χρόνου — και το ωρίμασμα. Το ίδιο το έργο θα είναι ένα μακροχρόνιο μέστωμα.

*

Θέλησαν να απορρίψουν την ομορφιά και τη φύση προς όφελος μόνο της νοημοσύνης και της κατακτητικής της δύναμης. Ο Φάουστ θέλησε να αποκτήσει τον Ευφορίω-

να χωρίς την Ελένη. Το υπέροχο παιδί δεν είναι παρά ένα δύσμορφο τέρας, ένα ανθρωπάκι της γυάλας. Για να γεννηθεί ο Ευφορίωνας, ούτε ο Φάουστ χωρίς την Ελένη, ούτε η Ελένη χωρίς τον Φάουστ⁸.

*

Εξέγερση, πραγματικό χωνευτήριο των θεών. Αλλά δημιουργεί επίσης και τα είδωλα.

*

Σκανδαλώδης θάνατος. Η ιστορία των ανθρώπων είναι η ιστορία των μύθων με τους οποίους κάλυψαν τούτη την πραγματικότητα. Εδώ και δύο αιώνες, η εξάφανση των παραδοσιακών μύθων προκάλεσε σπασμούς στην Ιστορία, γιατί ο θάνατος απέμεινε χωρίς ελπίδα. Και όμως δεν υπάρχει ανθρώπινη αλήθεια, αν δεν υπάρχει τελικά αποδοχή τού χωρίς ελπίδα θανάτου. Είναι η αποδοχή του ορίου, χωρίς τυφλή εγκαρτέρηση, σε μια ένταση όλης της ύπαρξης που συμπίπτει με την ισορροπία.

*

Μυθιστόρημα. Μια καλή μέρα. «Ταλαντευόταν πάνω στα ψηλά τακούνια της, διασχίζοντας την Παραλιακή Λεωφόρο. Είχε ακόμη μπροστά της την εικόνα της στον καθρέφτη, πριν βγει από το δωμάτιό της. Φυσικά, αυτό το φανελένιο παντελόνι ήταν αρκετά εφαρμοστό, κολ-

λούσε κυριολεκτικά πάνω της. Και οι γοφοί της ήταν σαφώς πιο φαρδιοί από τους ώμους της. Αλλά, βέβαια, έτσι είναι οι πραγματικές γυναίκες. Και στήθος μεγάλο, επίσης. Όμως δεν είναι ακόμη στην κατάρρευση, και αυτό επίσης την έκανε γενικά πιο γυναίκα. Τούτα τα κορμιά που έπαιζαν βόλεϊμπολ εκεί κάτω, στην παραλία, θα 'πρεπε να τα παρατηρήσει καλά καλά, για να αποφασίσει αν ήταν ανδρικά ή γυναικεία.

»Η μικρόσωμη μαύρη σιλουέτα περπατούσε μπροστά στη θάλασσα. Ανάμεσα στο φουλάρι και τα γυαλιά, έβλεπες μόνο δυο γραμμές ζωγραφισμένες με το πινέλο εκεί όπου ήταν άλλοτε τα φρύδια, και το λευκό και λιπαρό διάστημα του μετώπου που μάταια πάσχιζε να συνοφρυωθεί κάτω από τη λάμψη του ήλιου».

*

Μικρή πράξη για τον γόη.

Όχι, πίνω μόνο νερό — Φάτε — Τρώω λίγο. Αν πίνω πού και πού είναι για λόγους υγιεινής.

Τι προσθέτει η αγάπη στον πόθο; Κάτι το ανεκτίμητο, τη φιλία.

Δεν γοητεύω, ενδίδω.

Γιατί οι γυναίκες; Δεν μπορώ να ανεχτώ την παρέα των ανδρών. Κολακεύουν ή κρίνουν. Και τα δύο μου είναι ανυπόφορα.

Τα μεσάνυχτα, τίποτα, ο διοικητής δεν ήρθε. Ο γόης είναι θλιμμένος. Φεύγει. «Ελάτε» λέει η Άννα. «Όχι, δεν μπορούμε την ίδια μέρα να έχουμε δίκιο και να είμαστε και ευτυχισμένοι...» (αλλάζει γνώμη). «Και όμως,

αν έχετε δίκιο, απομένει μόνο η ευτυχία — Δεν απομένει παρά μόνο η αγάπη στην οποία δεν πιστέψατε ποτέ, ενώ δεν πάψατε ποτέ να πιστεύετε στα όνειρά σας που αποκαλείτε Θεό». Την κοιτάζει. «Αυτό λοιπόν είναι η αγάπη, αυτό που νιώθω να ανεβαίνει μέσα μου; — Αναμφίβολα, αυτό είναι. Αλλά απομακρύνετε απαλά όλα τα υπόλοιπα γύρω από τούτο το ντελικάτο λουλουδι. Σιγά σιγά, δώστε επιτέλους τη θέση της στην ευτυχία».

*

Μυθιστόρημα. Ένα από τα μυστικά της Μπ... είναι ότι δεν μπόρεσε ποτέ να αποδεχτεί ούτε και να ανεχτεί, ή απλά να ξεχάσει, την αρρώστια και τον θάνατο. Γι' αυτό και συχνά αφαιρείται. Της βγαίνει η ψυχή να ζει σαν τους άλλους, να προσποιείται τη λίγη ανεμελιά και αθωότητα που χρειάζεται για να συνεχίσει να ζει. Όμως, βαθιά μέσα της, δεν ξεχνά ποτέ. Δεν έχει επιπλέον αρκετή αθωότητα για την αμαρτία. Η ζωή γι' αυτήν είναι μόνο ο χρόνος, που κι αυτός είναι αρρώστια και θάνατος. Δεν δέχεται τον χρόνο. Στηρίζεται σε έναν αγώνα χαμένο εκ των προτέρων. Όταν υποχωρεί, τη βρίσκεις στο νερό που κυλά, με πρόσωπο πνιγμένης. Δεν είναι του κόσμου τούτου, γιατί τον αρνείται με όλο της το είναι. Όλα από εδώ ξεκινούν.

*

Η Δορδόνη⁹. Εδώ η γη είναι ροζ, τα χαλίκια έχουν το χρώμα της σάρκας, τα πριονά είναι κόκκινα και στε-

φαινόμενα με καθάρια τραγούδια. Το λουλούδι πεθαίνει σε μια μέρα και ξαναγεννιέται κάτω από τον πλάγιο ήλιο. Μέσα στη νύχτα, ο νυσταγμένος κυπρίνος κατεβαίνει το λιπαρό ποτάμι· τα εφήμερα έντομα καψαλίζονται στις λάμπες της γέφυρας, αφήνουν στα χέρια διάφανα φτερώματα που σαλεύουν, και καλύπτουν το έδαφος με φτερά και κεριά, απ' όπου θα ξεπηδήσει μια φευγαλέα ζωή. Ό,τι πεθαίνει εδώ δεν μπορεί να χαθεί. Άσυλο, γη πιστή, εδώ θα πρέπει να ξανάρθεις, ταξιδιώτη, μέσα στο σπίτι όπου φυλάσσονται τα χνάρια και η μνήμη, και αυτό που δεν πεθαίνει όταν χάνεται ο άνθρωπος, αλλά ξαναγεννιέται στους γιους του.

*

Δεν είναι αλήθεια πως φθείρεται η καρδιά — αλλά το σώμα που ξεγελάει.

*

Αυτοί που βάζουν πάνω απ' όλα τις αρχές τους παρά την ευτυχία τους. Αρνούνται να είναι ευτυχισμένοι χωρίς τις προϋποθέσεις που έχουν καθορίσει προηγουμένως για την ευτυχία τους. Τους συμβαίνει να νιώσουν ξαφνικά ευτυχισμένοι, και τότε σαστίζουν και είναι δυστυχισμένοι που στερήθηκαν τη δυστυχία τους.

*

Μια τραγωδία με θέμα την αγνότητα.

*

Μυθιστόρημα. Η Μ. (και εξέφραζε συγχρόνως την αλήθεια μου): δεν επιθυμώ τίποτα περισσότερο από αυτό που έχω. Η δυστυχία μου και η τιμωρία μου είναι να μην μπορώ να χαρώ αυτό που έχω.

*

Id. Όταν ήταν έφηβος, αλλά και πολύ αργότερα, το μόνο που τον ενδιέφερε στην αγάπη ήταν το άγνωστο, επομένως η γνώση. Από κει και οι περιπέτειες. Όμως η περιπέτεια δεν είναι ποτέ εντελώς απότομη και ξαφνική, υπάρχει πάντα μια αρχή, έστω και σύντομη. Πολύ συχνά, τούτη η αρχή αρκούσε στη γνώση, όταν υπήρχαν λίγα πράγματα να γνωρίσει, και δεχόταν τότε τη σχέση, σίγουρος πως δεν θα του πρόσφερε τίποτα περισσότερο.

Έτσι, συγχέουν την αγάπη και τη γνώση αυτοί που έχουν αρκετή περηφάνια για να πιστέψουν ότι είναι, πραγματικά ή δήθεν, αυτάρκειες. Οι άλλοι αναγνωρίζουν τα όριά τους, και η αγάπη τους τότε είναι μοναδική, γιατί απαιτεί τα πάντα και, περισσότερο από τη γνώση, την ύπαρξη.

*

Μυθιστόρημα. Ο Α. Ου., νεαρός Αμερικανός που ήρθε στο Παρίσι, αφού προηγουμένως πήρε μέρος στον πόλεμο (είχε ριχτεί στον πόλεμο, ευτυχισμένος φοιτητής και κονφορμίστας). Ζει στο Παρίσι, βρίζοντας την Αμε-

ρική και κυνηγώντας με πάθος την αντανάκλαση του μεγαλείου και της σοφίας που διαβάζει ή διακρίνει ακόμη στο πρόσωπο της γηραιάς Ευρώπης. Ζει μποέμικα. Έχει χάσει τη λάμψη των αμερικανικών προσώπων. Είναι σκοτεινός, τα μάτια του έχουν μαύρους κύκλους. Καταλήγει πλέον άρρωστος, ετοιμοθάνατος, σε ένα βρόμικο ξενοδοχείο. Και φωνάζει τότε προς αυτήν την Αμερική που δεν έπαψε να αγαπά, και τις πελούζες του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ στη Βοστόνη, και τον θόρυβο από τα ρόπαλα του μπέιζμπολ και τις φωνές κάθε σουρρουπο, γύρω από το ποτάμι.

*

Μυθιστόρημα. Πρώτο μέρος: ποδοσφαιρικός αγώνας.
Δεύτερο μέρος: ταυρομαχία.

*

Κάποια δειλινά που η γλυκύτητά τους παρατείνεται. Αυτό μας βοηθά να πεθάνουμε, όταν ξέρουμε πως τέτοια δειλινά θα ξαναεμφανιστούν στη γη ύστερα από εμάς.

*

Μια γυναίκα που αγαπά πραγματικά, με όλη την ψυχή της, με αυταπάρνηση, και η οποία μεγαλώνει τόσο υπέρμετρα ώστε να μην υπάρχει ούτε ένας άντρας που να μην καταντά, συγκριτικά, ασήμαντος, άθλιος και δίχως γενναιοδωρία μπροστά της.